

Müzik Tercihi ve Kişilik İlişkisi

Barış Erdal
Cumhuriyet Üniversitesi

Bu çalışmada, Türk müziği, rock ve klasik müzik dinleyicilerinin beğenilerini etkileyen faktörler kişilik, cinsiyet, yaş, aile, arkadaş çevresi ve müzikal uyaran değişkenleri çerçevesinde incelenmiştir. Müzik tercihi ve kişilik arasında bir ilişki olup olmadığı, belirli bir türün müzikal özellikleri ile müzik beğenisi ve kişilik arasında herhangi bir ilişkinin varlığı, Türk müziği, klasik müzik ve rock müzik dinleyicilerinin bireysel değerlendirme ve tercihlerinde hangi sosyal ve kültürel değişkenlerin etken olduğu, yanıtları aranan sorulardır. Çalışma sonucunda Türk ve klasik müzik dinleyicilerinin kişilik özellikleri birbirine yakın çıkarken rock müzik dinleyicilerinin kişilik özellikleri hem temel boyutlarda hem alt boyutlarda belirgin farklılıklar göstermiştir. Elde edilen sonuçlar, müzik tercihinde kişilik özellikleri ve müzik türü ilişkisi arasında bağlantılar olabileceği varsayımını doğrular niteliktedir.

Anahtar Sözcükler: kişilik özellikleri, müzik beğenisi

The Relation of Personality Traits with Preference of Musical Genre

In this study, the factors that affect rock, western classical and Turkish music (folk music and traditional art music) listeners have been observed within the framework of variables such as personality, sex, age, family, friend environment, and musical stimuli. The answers sought to questions as follows: Is there any relationship between musical choice and personality? Is there any relationship between musical properties of a particular genre and musical taste, and personality? Which social and cultural variables are active on individual appreciation and choices of rock, classical and Turkish music listeners?

As a result of the study, there are findings which call a close relation between Turkish and western classical music listeners in terms of their own personality traits, whereas rock listeners' personality traits exhibit some facts in a dissimilar way in both essential and sub-dimensions. Verifiable results confirm that there are some relations along with musical preference and personality traits thorough the conformation of the hypothesis of genres of musical taste.

Keywords: personality traits, preference of music type

20. yüzyılım ikinci yarısından sonra giderek geniş bir yelpazeye yayılan bilişsel müzik çalışmaları, müziğin bireysel algısından insan psikolojisi üzerindeki etkilerine kadar yanıtlanmamış birçok soruyu farklı disiplinlerle ilişkilendirerek yanıtlar bulmaya çalışıyor. Sosyoloji, felsefe, psikoloji, nöroloji gibi disiplinlerden yararlanılarak gerçekleştirilen ve geliştirdikleri yeni yaklaşımlarla daha gelişmiş yöntemler kullanılmasına zemin hazırlayan bu araştırmaları müzikal köken ve müzikal karakter, müzik yeteneği ve müzik zekası, müzik beğenisi ve tercihi, müzikal gelişim, müzikal organizasyon, müzik ve bellek, müzik ve duygu, müzik performansı ve doğaçlama, müziğin etkileri, müzik - beyin ve beden, müzik- çevre ve kültür, bilişsel müzik modelleme çalışmaları olarak on iki kategoride toplamak mümkün.

Müzik üzerine yapılan disiplinler arası çalışmalar gerek kapsam gerek konunun karmaşıklığı açısından göz ardı edilemeyecek bir öneme sahip. Müziğin ne tür duygular ifade ettiği, insanın bu duyguları nasıl algıladığı, müzikteki duyguların insan duygulanımını nasıl harekete geçirdiği gibi konular temel odak noktaları kabul edilse de, günümüze değin yapılmış disiplinler arası araştırmalarda ciddi bir alan genişlemesi olduğu görülür. İnsanlar neden müzik yapma gereksinimi duyarlar, müzik yeteneği kalıtsal mıdır, müzik nasıl haz verir, müzik öğrenimi konuşma ve dil becerisiyle ilişkili midir, müzik dinleyen herkes müziği aynı yöntemle mi duyar, neden

bazı melodiler belleğimize yerleşirken bazıları kolaylıkla unutulur, müzik nasıl duygular çağırır, neden bazı müziklerden hoşlanırken bazılarında hoşlanmayız gibi ve benzeri çoğaltılabilecek sorular bilişsel müzikolojinin kapsam alanına gönderme yapar (www.humdrum.org/what_is_music_cognition.html).

Farklı teorilerin müzik çalışmalarına uyarlanmasıyla geliştirilen bu araştırmaların baskın olarak geliştirdiği teorik paradigmlar bulunmuyor. Ancak günümüze kadar elde edilen verilerin hatırı sayılır bir geçerliliğe ulaştığı rahatlıkla söylenebilir.

Müzik beğenisi araştırmalarına bakıldığında zaman müzik ve duygu üzerine yapılan çalışmalar ile müzik beğenisi çalışmalarının yakın ilişkisi hemen belirginleşir. Burada müziğin belirli duygular içermesi, bu duyguların dinleyici tarafından algılanması ve sonuçta beğenin gelişmesi noktasında karşılaşılan soruların zorunlu bağlantısı temel etken olarak değerlendirilebilir. Juslin ve Laukka'ya (2004) göre duyguları tanımlamanın birçok yöntemi var. Geliştirilen yaklaşımlardan en yaygını, duyguların içinde bulunduğumuz çevre ya da ortamda oluşan değişimlere yoğun tepkiler göstermekle ortaya çıktığı noktasında birleşiyor. Bu konuyla ilgili yapılan bir modelleme altı maddede biçimleniyor. 1) Duygusal değerlendirme 2) Öznel duygulanım; 3) Fiziksel heyecan; 4) Duygusal ifade; 5) Hareket eğilimi; 6) Duygunun düzenlenmesi. Yukarıdaki altı maddenin açılımı ise şöyle örneklendiriliyor. (1- durumun tehlikeli olduğunu değerlendirmek, 2- korkunun hissedilmesi, 3- kalbin hızla çarpmaya başlaması, 4- çığlık atarak yardım çağırılması,

5- kaçma eğiliminin yoğunlaşması, 6- sakinleşme aşaması). Bazı müzik araştırmacıları duygulanım sürecinin açılımı olarak da anlaşılabilir bu yaklaşımla müzikal iletişim sürecine uyarlanabilecek bir müzikal duygulanım modeli oluşturulabileceğini düşünüyor.

Müzik duygu ve beğeni çalışmalarında karşılaşılan önemli sorunlardan biri müziğin farklı duygular çağrıştıran (tempo, ezgi, armoni, artikülasyon, perde, aralıklar, mikro entonasyon, aksanlar, ses yenginliği) birçok özelliğinin olması. Kendine özgü bir müzik parçasının farklı beklentiler oluşturabileceği göz önüne alınırsa dinleyicilerin neye ya da nelere tepki gösterdiği, müziğin dinleyici duygulanımını nasıl harekete geçirdiği gibi soruları yanıtlamak güçleşiyor. Bununla birlikte deneysel duygusal ifade çalışmaları, müzikteki duygusal ifadeye yönelik dinleyici değerlendirmelerinin genellikle tutarlı olduğunu gösteriyor. Araştırmacılar dinleyicilerin değerlendirmesini sistematik ve güvenilir buluyor. Bu konuyla ilgili Thompson ve Rabitaille'in yaptığı bir çalışma var. Beş deneyimli besteciden altı duyguyu (neşe, keder, heyecan, sıkıntı, öfke, huzur) iletecek kısa melodiler bestelemesi isteniyor. Örnekler hazırlanırken müzikal metnin perde, tempo ve ses düzeyleriyle ilgili bilgiyi içermesi de sağlanıyor. Melodiler orta düzeyde müzik eğitimi almış 14 dinleyiciye dinletiliyor ve pasajlarda amaçlanan duyguların başarılı bir şekilde tanımlandığı gözleniyor. Juslin ve Luakka'nın benzer bir çalışmada yorumcuların mutluluk, öfke, keder, korku ve şefkat gibi duyguları iletebildiği görülmüş. Özellikle basit olarak tanımlanan duyguların iletimi karmaşık olanlardan daha kolay olduğu düşünülüyor. Mutluluk ve üzüntü diğer duygulara oranla en rahat algılanabilenler.

Bilişsel Müzikoloji Çalışmalarında Kullanılan Yöntemler

Deneysel - duygusal müziksel ifade çalışmalarında kullanılan dört temel yöntem bulunuyor. Nöropsikoloji teknikleri, davranışların gözlemlenmesi, fizyolojik tepkilerin ölçülmesi ve test-anket çalışmaları. Nöropsikoloji kapsamında fMRI (Functional Magnetic Resonance Imaging), PET (Positron Emission Tomography), MEG (Magnetoencephalography) ve SPECT (Single Computed Tomography) gibi metotlar kullanılırken davranışların gözlemlenmesinde davranış üretimi ya da davranış biçimlerine (yüz ifadesi, seslendirme, vücut dili vb.) odaklanılıyor. Kan basıncı, kalbin çarpma hızı ve solunum aktivitelerinin ölçülmesi ise fizyolojik tepkiler üzerine gerçekleştirilen çalışmaları ifade ediyor. Duygusal tepkileri ölçmede kullanılan en yaygın yöntemlerden sonuncusu ise test ve anket uygulamaları. Gabrielson'a (2001) göre bu son kategori deneysel çalışmalardaki en önemli yöntem. Belirlenen amaçlara göre hazırlanmış test ve anketler dört öğeden oluşuyor. Forced Choice: teste ya da ankette verilen şıklardan birini seçmeye dayanıyor; Adjective Checklist: teste ya da ankette bulunan sıfatların listelenmesini öngörüyor; Adjective Ratings: uyarın üzerine seçilmiş sıfatlar dizgesini gösteriyor; Free Description: uyarınların tanımlanırken akla o an gelen

kelime ya da kelimelerle ifade edilmesini içeriyor. Günümüze değin gerçekleştirilmiş araştırmalarda Gelişmiş Müzik İşitselliği Ölçümü, Eysenck Kişilik Anketi, Eysenck Müzisyen Kişiliği Profili, Kenston Müzik Beğeni Testi, Kenston Müzik Tanıma Testi, Webster'in Müzikte Yaratıcı Düşüncenin Ölçümü ve Müzikal Seslerin Kullanımında Yaratıcı Aktiviteler Testi, Wang'ın Ses ve Müziğin Yaratımı Testi gibi çalışmalar sıklıkla kullanılan test ve anketler.

Bilişsel Müzikoloji ve Müzik Beğenisi-Tercihi Alanında Yapılan Çalışmalar

Müzik tercih ve seçimlerinin belirlenmesi konusunda değişik yaşlardaki insanları birbiriyle karşılaştırma, müzik eğitiminin müzik beğenisini nasıl etkilediği ya da tercihin oluşmasında müzikal ve müzikal olmayan etkenlere odaklanan yüzlerce çalışma bulunuyor. Smith (1994) 1920 ile 1970 arasında doğan katılımcılarla çalışıyor. Çalışma bu yıllar arasında doğan katılımcıların gençliklerindeki müzik beğenilerini yaşlılıklarında da bozmadan sürdürmeye daha eğilimli olduklarını ve bu tercihlerine de gençliğe ilk adım attıkları yıllarda sahip olduklarını gösteriyor. Benzer diğer araştırmalarda nesillere göre yaşlar arasındaki kuşak farklılıklarından doğan değişik tercihlerin gözardı edilemeyecek bir yer tuttuğu gözleniyor. Başka bir çalışmada Le Blanc, Sims, Sivola ve Obert (1996) yaşları 6 ile 91 arasında 2,262 katılımcıya müzik beğeni testi yapıyor. Deneklerden batı sanat müziği, caz ve rock türlerinden oluşan 18 örnek parçayı dinledikten hemen sonra tercih etmeleri isteniyor. Elde edilen sonuçlarda lise düzeyindeki öğrencilerin ortaokul düzeyindeki öğrencilere göre daha farklı tercihlere yöneldiği, bununla birlikte liseli öğrencilerin tercihlerinde daha sabit fikirli ve ısrarcı, ortaokul öğrencilerinin daha esnek olduğu gözleniyor. Yetişkin dinleyici grubunda ise tercih esnekliğinin yine gerilediği fakat tercihlerinin genç dinleyicilere göre daha kararlı olduğu görülüyor. Ayrıca çalışma sonunda uygulanan müzik stilleri testinde farklı sosyo ekonomik sınıflardan gelen insanların verdikleri karakteristik yanıtlardan genel bir "müzik tercihleri" sınıflaması oluşturuluyor.

Geringer (1982) gerçekleştirdiği bir çalışmada sözlü ve uygulamalı müzik eğitiminin farklılıklarına odaklanıyor. Yetişkin ve gençlerin katıldığı araştırmada müzik tecrübesi olan yetişkinlerin genç dinleyicilere göre daha tutarlı ve net oldukları gözleniyor. Lychner (2000) yaptığı bir çalışmada hiçbir müzik eğitimi olmayan elli yaş üstü katılımcılarla üniversiteye başlamamış gençlerin beğenilerini karşılaştırıyor. Erkek ve kadın dağılımının eşit olduğu çalışmada farklı müzik tarzlarının eşit oranda tercih edildiği ancak yaş ile cinsiyet arasında oldukça belirgin farkların ortaya çıktığı gözlenmiş. Katılımcıların neredeyse yarısı rock müziği tercih ederken diğer yarısı pop müziği tercih etmiş.

Kenston ve Pinto (1955) müzik eğitiminin müzik beğenisini nasıl etkilediğini araştırmışlar. Çalışmada klasik müziği, bir sene ya da daha uzun süre müzik eğitimi alan katılımcıların hiç eğitim almamış katılımcılara göre daha çok tercih ettiği görülmüş. Aynı

şekilde Geringer (1982) klasik müziğin tercih edilmesinde eğitimin önemli etkileri olduğunu saptıyor. Farnsworth (1950) eğitimin müzik dinleme beğenisini ürettiğine inanıyor. Ona göre çocuklar davranışları nasıl ailelerinden, öğretmenlerinden ya da akran gruplarından öğrenebiliyorlarsa bazı müzik türlerini de kendilerine yakın insanlardan etkilenecek öğrenebilirler. Alpert'in (1982) bir çalışması bu görüşü destekliyor. Alpert, klasik, caz ve rock müzik türleri eğer öğretmen, disk jockey ve akran grupları tarafından yönlendirilirse beğeninini nasıl etkileneceğini inceliyor. Çalışma sonunda öğretmen ve disk jockeylerin manipülasyonlarına tabi olan çocukların akran gruplarından etkilenen çocuklardan farklı olarak klasik, caz gibi türlere yöneldiği gözleniyor.

Baumann (1960) müzik beğeni üzerine yaptığı bir çalışmayı 1410 genç nesil katılımcıyla gerçekleştirmiş. Müzik tercihlerini değerlendirmek için 20 popüler, 20 klasik ve 10 adet geleneksel müzik örneğinin kullanıldığı ankette popüler müzik bütün yaş gruplarında ilk sırayı almış. Hargreaves, Comber ve Colley (1995) müzik dinleme tercihinde yaşın, cinsiyetin ve eğitimin etkisini araştırıyorlar. Deney 278 katılımcıyla İngiltere'de gerçekleştiriliyor. Rap, house/acid, reggae, blues, heavy metal, klasik, pop, folk, opera, rock gibi türlerin tercih edilmesine yönelik çalışmada müzik eğitiminin cinsiyetle önemli boyutlarda ilişkilendiği ve müzik eğitimiyle müzik tercihi arasında önemli bağlantılar olduğu saptanıyor. Seçilen 12 türden yalnızca blues, caz, folk, klasik ve rock müzik eğitimiyle ilişkilendirilmiş. Bununla birlikte aynı yaş grubundaki kızların tercihlerinde erkeklere nazaran çok daha esnek, farklı müzik tarzlarına daha açık oldukları gözlenmiş.

Günümüze değin yapılan müzik beğeni araştırmalarının bir kısmı tercihin oluşmasında müzikal ve müzikal olmayan etkenlere odaklanır. Bu araştırmalar içinde müzikal uyaran üzerine birbirinden farklı teknikler kullanılarak gerçekleştirilen ritm ve tempo çalışmaları önemli bir yer tutar. Le Blanc, Colman, Mc Cray, Sherrill ve Malin (1988) ilk, orta ve lise öğrencilerine dört farklı tempoda caz müziği örnekleri dinletiyorlar. Üç grubun tamamında hızlı tempodaki parçaların tercih edildiği ancak yaş değişkeninin genel sonuçlar üzerinde farklılıklar yarattığı gözleniyor. İlkokul ve lise öğrencileri hızlı tempolara ilgi gösterirken ortaokul öğrencileri bu iki gruba göre daha düşük tempolu eserlere yöneliyorlar. Sonuçta tempo ve beğeni ilişkisinde çok net bir bağlantı olduğu kanısına ulaşıyor. Benzer bir şekilde Brittin (1991) ilk ve ortaokul öğrencileriyle çalışıyor. Katılımcılara elektronik klavye ile popüler müzikten geleneksel şarkılara uzanan bir repertuar üç değişik varyasyon ve tempoda dinletiliyor. İlkokul ikinci sınıf haricinde bütün öğrenciler hızlı tempodaki parçaları tercih ediyorlar. Öğrencilerin büyük çoğunluğu hi-pop, heavy rock, suffle, samba ve funk bir kısmı ise polka, marş ve bluegrass ritimlerini seçiyor.

Tempo ve ton ilişkisi üzerinde Geringer ve Madsen'in yaptığı bir araştırmada katılımcılara farklı tempolardaki parçalar farklı tonlarda dinletiliyor. Dinleyiciler tonu değiştirilmiş parçalar yerine özgün tondaki parçaları tercih etmişler. Elde edilen sonuçlara

göre müziğin tempo hızıyla birlikte tonalitelerinin de yükseltilerek daha etkileyici olacağı varsayımı çürütülüyor. Ancak bu çalışmanın tersine pozitif sonuçların alındığı araştırmalarda var. Wapnick (1980) tempo, ton ve tınısal öğelere göre hazırlanmış bir testi 96 katılımcıya uyguluyor. Dört gruba ayrılmış dinleyicilere piyano üzerinde 12 tanınmış 12 tanınmamış melodi dinletiliyor. Sonuçlar değerlendirildiğinde dört grubunda hızlı tempolarla birlikte yüksek tonalitelerdeki parçaları tercih ettiği görülmüş. Müziğin değişen vurgu, nüans gibi dinamiklerle beğeni fark edilir derecede etkilediğini gösteren araştırmalardan bir tanesi de Bunsed'e ait. Katılımcılara etkileyici ve akıcı dinamiklere sahip olan ve olmayan 10 farklı folk şarkı dinletiliyor. Yapılan değerlendirmenin sonucunda değişken ve etkileyici dinamikleri olan şarkıların çok açık bir farkla tercih edildiği gözlenmiş.

Hargreaves ve Castell ne tarz melodik yapıların hangi oranlarda tercih edildiği üzerine bir çalışma yapıyorlar. Altı değişik yaş grubuna uygulanan testler sonucu tanınan ve bilinen parçaların tercih edilmesi ile yaşın büyümesi arasında doğru bir orantı olduğu saptanıyor. Schucker ve Mc Donald'ın (1968) gerçekleştirdiği başka bir inceleme dinleme tekrarının müzik beğeni üzerindeki etkisiyle ilgili. 20 Anaokulu çocuğuna oynamaları için farklı aktiviteler veriliyor. Çocuklara oyunları sırasında popüler olmayan caz ve klasik müzik örnekleri dinletiliyor. Bu yöntem ard arda dört kez yineleniyor. Deneyin sonunda çocukların en az yarısı dinlemedikleri bu türleri daha çok sevdiğini ifade ediyorlar. Benzer bir araştırmada Barlett (1973) müzik eğitimi almamış 149 öğrenci ile çalışıyor. Rastlantısal olarak üç gruba ayrılan öğrenciler belirli sürelerle dinletilen klasik müzik örnekleri sonrasında teste tabi tutuluyorlar. Ancak bu çalışmada aynı müziği tekrar tekrar dinlemenin tercihi negatif yönde etkilediği görülüyor.

Peery ve Peery (1986) müzik dinleme tercihinin benzer bir türü dinlemenin etkisini araştırmışlar. 45 Anaokulu çocuğu kontrol ve deney olmak üzere iki gruba ayrılıyor. Deney grubu on aylık bir süreçte okul öncesi program ve öğretici müzik dinleme etkinliklerine tabi tutuluyor. İki gruba deney başlamadan önce yapılan ilk testlerle deney sürecinden sonra yapılan testler karşılaştırdığında düzenli program uygulanan deney grubunun klasik müziği beklenmeyen bir farkla sevdiği gözlemlenmiş. Heyduk dinlenen müziğin karmaşıklığına göre tercihlerin nasıl oluştuğunu inceliyor. 120 kolej öğrencisine farklı karmaşıklığa sahip dört piyano eseri dinletiliyor ve ilginç bir şekilde müziğin karmaşıklığı attıkça beğenilerinin de arttığı görülüyor. On altı kez yinelenen denemelerde karmaşıklık ve beğeni arasında doğru bir orantı olduğu saptanıyor. Hargreaves (1984) detaylı ve karmaşık müzikleri yineleyerek dinlemenin etkilerini inceliyor. Katılımcılara en tanınmış ve basitten karmaşık parçalara uzanan bir yelpazede sırasıyla pop müzik, klasik müzik ve son aşamada özgün caz müziği örnekleri dinletiliyor. Sonuçta üst üste tekrarlarla karmaşık müziğin sevilmesi arasında ters U ilişkisi görülüyor.

Müzikal öğelerin yanında müzikal olmayan etkenlerin de beğeniyle ilişkisini irdeleyen çalışmalar var. North ve

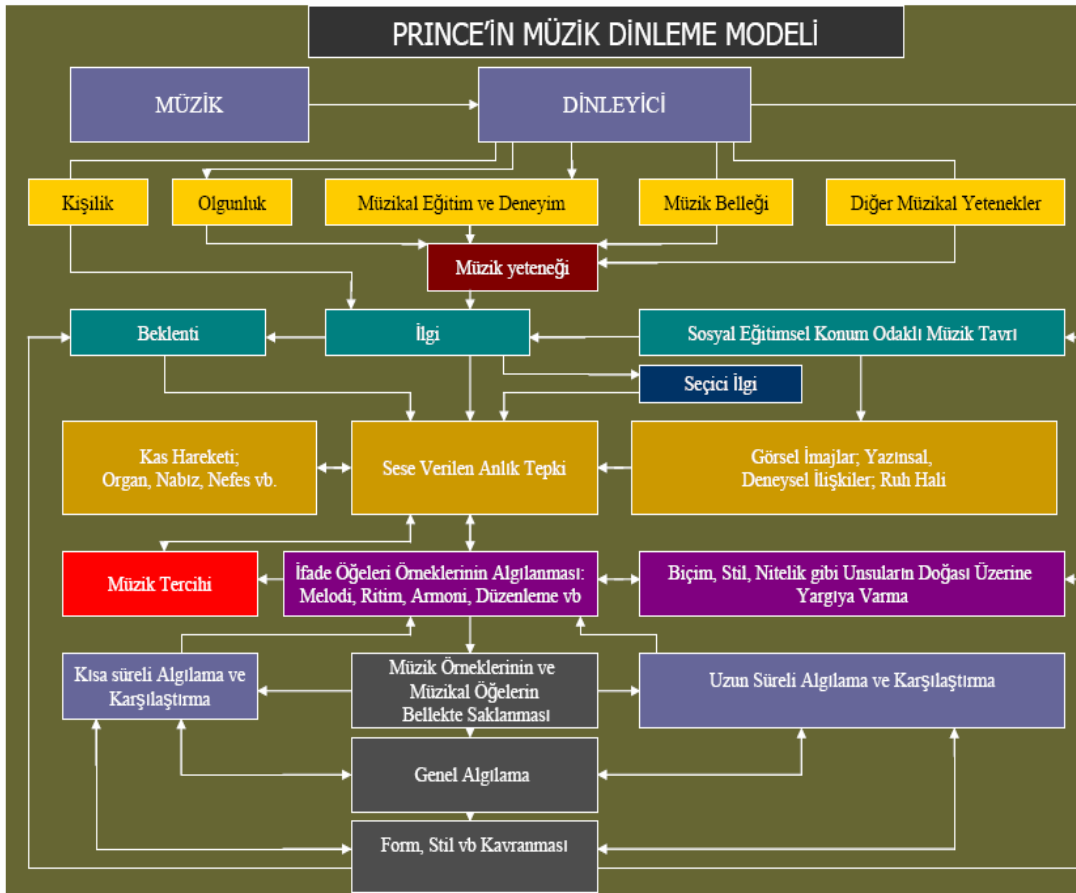
Hargreaves yaptıkları bir araştırmada, özellikle pop müzik sanatçılarının sahnede gösterdikleri çekici fiziksel hareketlerin izleyici üzerinde belirgin bir etkisi olduğunu saptıyorlar. Pickert müzikle profesyonel olarak ilgilenen Alman müzik öğretmenleri ile çalışıyor. Birbirinden farklı 93 müzik tarzının değerlendirildiği test sonunda kişisel beğeni ve seçilen tarz arasında oldukça net bir ilişki bulunuyor.

Burton (1997) araştırma konumuzla dolaylı olarak ilişkili kişilik özellikleri ve müzikal yaratıcılık üzerine odaklanan çalışmada, bir besteleme çalışması sürecinde öğrencinin zamanı, tekrarları, sessizliği kullanmasıyla kişisel özellikleri arasındaki bağlantıları inceleniyor. İlkokul 3. Sınıf 25 öğrenciden 7 dakika içerisinde klavyeli bir çalgıda besteleme çalışması isteniyor. Kaydedilen besteler Kratus'un geliştirdiği besteleme sürecinde "keşif, gelişim, sessizlik ve tekrarlar" zaman analizi modeliyle çözümlenirken çocukların kişilik özelliklerinin ölçümü için çocuklara özel geliştirilmiş bir test kullanılıyor. Besteleme çalışmalarının sonuçları kişilik testiyle karşılaştırıldığında, besteleme süreciyle

zamanın kullanımı ve kişilik özellikleri arasında önemli istatistik ilişkiler olmadığı saptanıyor. Ancak düşük ve yüksek zeka düzeyleri arasında zeka düzeyi yüksek çocukların daha iyi sonuçlar elde ettiği gözleniyor. Bununla birlikte besteleme sürecinde kullanılan tekrar oranları sert karakterli öğrencilerle yumuşak karakterli öğrenciler arasında negatif bir ilişki, sessizliğin kullanımda ise duygusal istikrarsızlık ve duygusal tutarlılığa sahip kişilik özellikleri arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu gösteriyor. Duygusal olarak dingin ve sakin karakterli öğrenciler sessizliği kullanmayı daha çok tercih etmişler.

Müzik Beğenisi Çalışmalarında Kullanılan Modeller

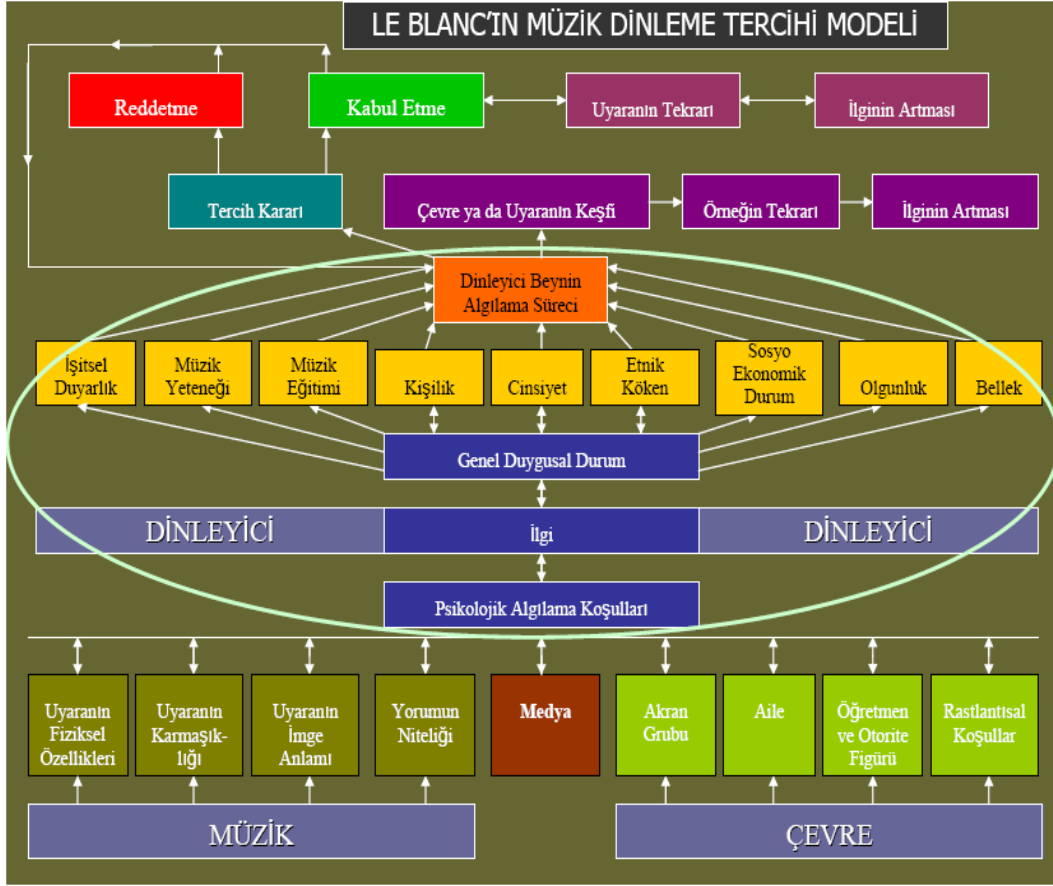
Daha önce gerçekleştirilen müzik beğenisi araştırmalarında kullanılan Lens modeli, Prince'ın müzik dinleme modeli ve Le Blanc'ın müzik dinleme tercihi modelinin en kapsamlı modelleme çalışmaları olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil 1. Prince tarafından geliştirilen Müzik Dinleme modeli. Chang (1999).

Prince'ın modeli bilişsel süreçlere yönelik üç temel kategoride düşünülmüş. Dinleyici ile ilişkili değişkenler modelin en üstüne, tepki örneklemeleri ortaya ve bir grup algılama sürecine ilişkin değişkenler de en alta yerleştirilmiş. Bu modelin ilk kez deneyimlenen bir müzik dinleme etkinliğinde, dinleyici algısında ne tür bilişsel

süreçler olabileceğini açıklamaya çalıştığı söylenebilir. Bu modeller içerisinde geliştirilen en kapsamlı model ise Le Blanc'a ait. Le Blanc modelini yalnızca müzik dinleme tercihi üzerine geliştirmiş. Bir insanın müzik beğenisini etkileyecek birçok değişkenden oluşuyor ve bu değişkenler hiyerarşik bir düzenle yerleştirilmişler

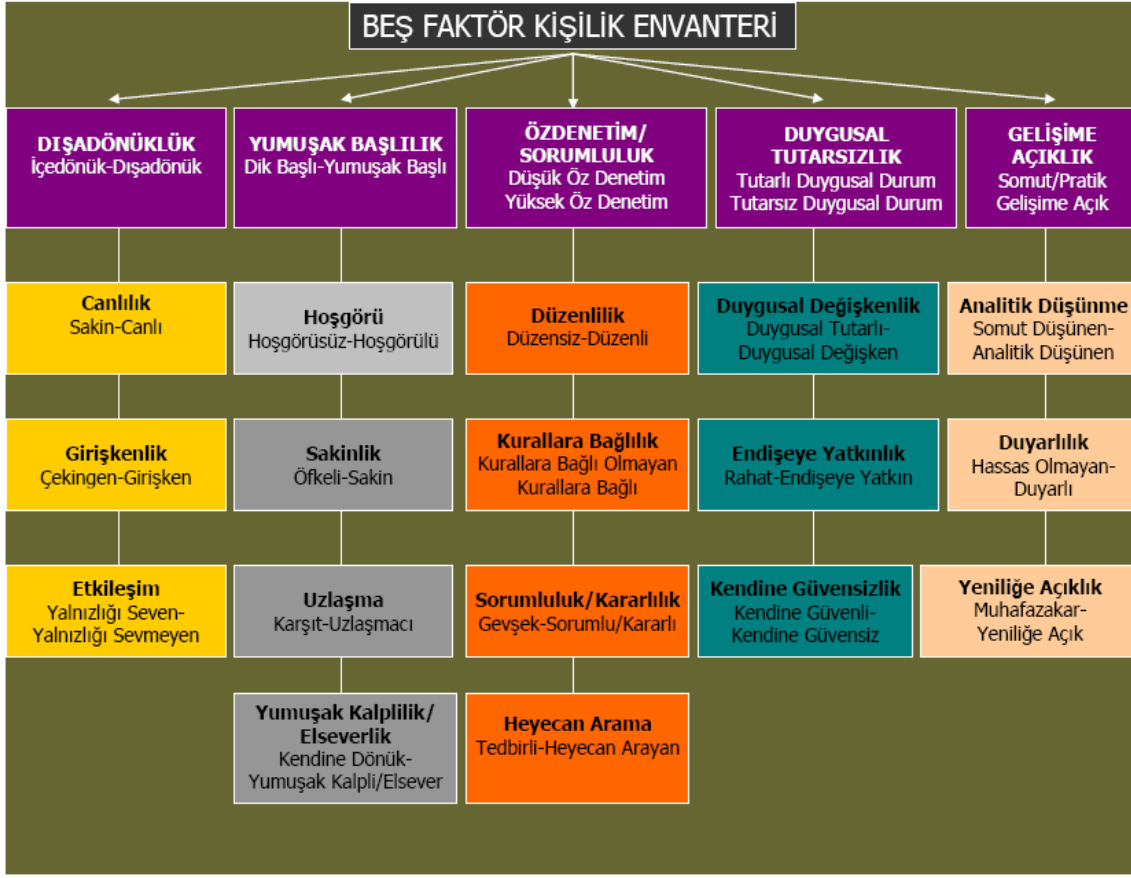
Şekil 2 . Le Blanc tarafından geliştirilen Müzik Dinleme Tercihi modeli. Chang (1999)

Sol alt köşede müzik uyararı ile ilgili değişkenler, sağ köşede ise çevre uyararı ile ilişkili değişkenler görülüyor. Psikolojik algılama koşulları, ilgi ve genel duygusal durum kişinin kendisine yönelik temel değişkenlere bağlanmış. Beynin algılama süreciden sonra tercih kararı ve bu kararın pekişmesini sağlayan diğer değişkenleri görüyoruz.

Kişilik Kavramı ve Beş Faktör Kişilik Envanteri

Kişilik çalışmaları üzerine geliştirilen yaklaşımların farklılığı aynı zamanda bu alanın karmaşık ve çetrefilli kapsamına gönderme yapar. Bunun temel bir nedeni araştırmacılar tarafından belirlenen kişilik özelliklerinin çok fazla olması, bu özelliklerin nasıl belirlenip sınıflandırılacağına dair net uzlaşıların bulunmaması gösterilebilir. Aiken genel anlamda kişiliği, bireyin zihinsel ve sosyal özelliklerinin bir toplamı olarak tanımlıyor (Somer, Korkmaz, Tatar, 2004, s. 1). Child'a göre kişilik, bireyin davranışlarında bir zamandan diğerine tutarlılığa ve benzer durumlarda diğer insanlardan farklı davranmasına yol açan faktörlerden oluşuyor (Somer, Korkmaz, Tatar, 2004, s. 2). Burger basit bir tanımlamayla kişiliği bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler olarak tanımlıyor (Burger, 2006, s. 23). Buss ve

Craig kişilik psikolojisinin temel ve en önemli kuramsal görevlerinden birisinin, kişilerde önem taşıyan yatkınlıkların, eğilimlerin binlercesi arasından belirlenebilmesi olduğunu ifade ediyor (Somer, Korkmaz, Tatar, 2004, s. 2). Envanterin temel faktörler ile alt boyutları aşağıda şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3 Beş Faktör Kişilik Envanteri

Yöntem

Çalışma kişiliğin, kalıtsal özelliklerin yanı sıra sosyal ve kültürel çevrelerden etkilenecek gelişmesi bağlamında, aynı tür müzikleri yoğun olarak dinleyen insanların kişilik özellikleri arasında bazı benzerlikler olabileceği hipotezine dayanarak yürütülmüştür.

Bu çalışmanın yanıt aradığı sorular aşağıdaki gibi belirlenmiştir: Kişilerin müzik türü tercihi ile kişilik özellikleri arasında bir ilişki var mıdır? Demografik değişkenler ile (cinsiyet, yaş vb.) müzik türü tercihi ve sosyo-kültürel değişkenler (aile, arkadaş çevresi ve müzikal uyarın) arasında her hangi bir ilişki var mıdır?

Araştırmada Beş Faktör Kişilik Envanteri ve Müzik Beğeni Anketi olmak üzere iki ölçekten yararlanılmıştır.

Kullanılan Ölçekler

Kişilik Ölçeği: Birinci veri toplama aracı olarak Ege Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü öğretim üyeleri tarafından Türkiye koşullarına göre hazırlanmış ve geçerlilik - güvenilirliği yapılmış beş faktör kişilik testi kullanılmıştır. Envanter, genç ve yetişkin kişilik özelliklerini 5 temel kişilik boyutunda ve bu boyutların farklı yönlerini 17 alt ölçekte ele almaktadır. 5FKE, kişinin kendisini değerlendirdiği davranışsal, duygusal ve düşünsel özelliklerle ilgili kısa

ifadeler içeren, likert tipinde, 5 basamaklı, 220 maddeden oluşmuştur (Somer, Korkmaz, Tatar, 2004, s. 45).

Müzik Beğeni Ölçeği: İkinci veri toplama aracımız müzik beğeni anketidir. Hazırlanan müzik beğeni anketi kişilik cinsiyet, yaş, aile, arkadaş çevresi ve müzikal uyarın değişkenleri ile ilgili 13 soru içermektedir. Ankette 3. ve 5. sorular açık uçlu, 9. ve 12. sorular 3'lü likert tipinde hazırlanmıştır. Anket uygulamasında 3, 4 ve 13. sorular demografik değişkenler, diğerleri ise müzikal uyarınlarla ilgili sorular içermektedir.

Çalışmanın Örnekleme ve Uygulanması

Çalışma, İzmir'de Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi (müzik eğitimi alan ve almayan), Dokuz Eylül Üniversitesi Müzik Eğitim Fakültesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Devlet Konservatuarı ve Ege Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarında müzik öğrenimi görmekte olan öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar 17-30 yaş arası, 89 erkek 91 kadın toplam 180 kişiden oluşmuştur. Örneklem grubu seçilirken katılımcıların ilgili müzik türünü diğer türlere göre ne oranda dinledikleri açık olarak sorulmuş, verdikleri yanıtlarda tamamen samimi oldukları varsayılmıştır. Anket ve beş faktör kişilik envanterinin uygulaması

yaklaşık üç aylık bir süreçte, katılımcıların eğitim aldıkları kurumların dersliklerinde gerçekleştirilmiştir.

alt boyutlar arasındaki anlamlılıklar verilmiştir. Değişkenler Anova ve Chi-Kare testleriyle analiz edilmiştir.

Bulgular

Aşağıda elde edilen kişilik testi sonuçları arasında yalnızca beğenilen müzik türüyle ilişkili çıkan temel ve

Tablo 1
Farklı Müzik Tercihleri ile İlişkili Kişilik Temel ve Alt Boyut Puan Ortalamaları

Kişilik Değişkenleri		Rock	Klasik	Türk M.	F	Post-Hoc Tukey's HSD (p < .05)
Yumuşak Başlılık	M	46.10	54.86	50.82	14.56**	Rock-Klasik Rock-Türk Müziği Klasik-Türk Müziği
Yumuşak Başlılık	M	54.28	59.42	57.45	9.40**	Rock-Klasik Rock-Türk Müziği
Hoşgörü	M	39.32	43.85	42.30	12.75**	Rock-Klasik Rock-Türk Müziği
Sakinlik	M	31.30	36.07	33.05	8.04**	Rock-Klasik Klasik-Türk Müziği
Uzlaşma	M	31.68	37.28	34.78	8.15**	Rock-Klasik
Özdenetim	M	37.50	48.07	46.85	19.12**	Rock-Klasik Rock-Türk Müziği
Düzenlilik	M	48.12	56.45	55.22	13.05**	Rock-Klasik Rock-Türk Müziği
Kurallara Bağlılık	M	35.43	44.32	44.33	26.48**	Rock-Klasik Rock-Türk Müziği
Sorumluluk	M	38.58	46.48	44.23	16.18**	Rock-Klasik Rock-Türk Müziği
Heyecan Arama	M	38.58	34.93	34.92	4.40*	Rock-Klasik Rock-Türk Müziği
Duygusal Tutarsızlık	M	53.34	48.82	52.02	2.96†	Rock-Klasik
Kendine Güvensizlik	M	37.82	31.12	34.62	5.66*	Rock-Klasik
Duygusal Değişkenlik	M	53.72	56.20	54.97	3.56*	Rock-Klasik

**p < 0.01; *p < 0.05; †p < .10.

Tablo 1'de görüldüğü gibi temel faktörlerden yumuşak başlılık Rock müzik grubunda en düşük değere sahip. Alt boyutlarda bulunan yumuşak başlılık puanları da temel boyut değerleriyle tutarlılık gösteriyor. Buna göre, Türk ve Klasik müzik dinleyicileri Rock dinleyicilerine göre daha fazla yumuşak başlı/geçimli görünürken, hoşgörü bakımından Rock müzik dinleyicileri diğer iki gruba göre daha az hoşgörülü gözükmektedir. Benzer biçimde Türk ve Klasik müzik dinleyicileri Rock dinleyicilerine göre daha Sakin ve Uzlaşıcı gözükmektedir. Buna göre katılımcılar arasında en sakin ve uzlaşmacı grup Klasik müzik dinleyicileri olurken belirgin zıtlığı Rock müzik dinleyicileri oluşturmaktadır.

Türk müziği ve klasik müzik dinleyicileri Rock müzik dinleyicilerine göre daha fazla özdenetimli gözükmektedir. Kurallara uyma ve kendini kontrol edebilme yetisiyle yorumlanan bu faktörün alt boyutlarında görülen farklılıklar da oldukça anlamlı ve tutarlı bir bütün oluşturuyor. Rock müzik dinleyicileri düzenlilik, kurallara bağlılık ve sorumluluk alt boyutlarında açık farkla düşük değerlere sahip. Heyecan arama boyutunda ise en yüksek puanı Rock müzik dinleyicilerinin alması dikkat çekici.

Duygusal tutarsızlık temel boyutunda Rock ve Türk müziği dinleyicilerinin değerleri birbirine yakın görünürken az da olsa farklılığı klasik müzik dinleyicileri yaratmış (p < .10). Bu konudaki farkın özellikle kendine

güvensizlik değişkeninden kaynaklandığı söylenebilir. Zira Klasik müziği tercih edenler bu konuda özellikle duygusal değişkenlik bakımından Rock müzik grubuna göre daha yüksek puan almışlar.

Bu değerlere göre Klasik müzik dinleyicilerinin puanı heyecan arama ve sakinlik alt boyutlarından aldıkları puanlarla örtüşmekte. Klasik müzik dinleyicilerinin daha sakin, dingin ve tutarlı bir ruh haline sahip oldukları söylenebilir. Kendine güvensizlik alt boyutunda ise belirgin fark Rock ve Klasik müzik dinleyicileri arasında oluşmuş. Üç grubun değerleri karşılaştırıldığında kendine en çok güvenen grup Klasik müzik dinleyicileridir. Duygusal değişkenlik boyutundaki puanlar birbirine yakın ancak Klasik müzik dinleyicilerinin değeri diğer iki türe göre daha yüksek.

Yürütülen Chi kare testine göre cinsiyet ile müzik türü tercihi arasında önemli bir ilişki bulunmuştur, $X^2(2, N = 180) = 11.51, p < .01$. Buna göre, erkeklerin kadınlara göre daha fazla Rock müziğini; kadınlarınsa erkeklere göre daha fazla klasik müziği tercih ettiği gözlenmiştir.

Anket sonuçlarında ise dördüncü sorudan itibaren verilen yanıtlarda, Rock müzik dinleyicilerinin tür tercihinde en çok arkadaş çevrelerinden etkilenmeleri, Klasik ve Türk müziği dinleyicilerinin ise en çok aile seçeneğini oylamaları dikkat çekici. Rock müzik dinleyicilerinin türü dinlemeye başladığı yaş ortalaması 13,3. İlgili türün tercih edilmesinde en önemli etkenin anlaşılmasına çalışıldığı açık uçlu beşinci soruda müzik

türlerine göre en çok oylanan ilk üç yanıt, Rock müzik dinleyicilerinin %20'si "bu türü seviyor olmam", %15'i "kendime yakın bulmam" ve %13,3'ü "aile ve çevrem etkisi"; Klasik müzik dinleyicilerinin %25'i "bu türü seviyor olmam", %23,3'ü "müzik eğitimi alıyor ve bir çalgı çalıyor olmam" ve %16,7'si "aile ve çevrem etkisi"; Türk müziği dinleyicilerinin ise %25'i "aile ve çevrem etkisi", %23,3'ü "kendime yakın bulmam" ve %11,7'si "kültürel etken" seçenekleriyle oluşmuş.

Tercih edilen türün genel olarak ne ifade ettiği sorulan altıncı soruda işaretlenen seçenekler müzik türlerine göre değerlendirildiğinde Rock ve Klasik kategorisindeki dinleyicilerin en çok "psikolojik gerilim ve rahatlama", Türk müziği ve Klasik müzik dinleyicilerinin "güzellik ve hoşluk hissi" seçeneklerini oyladığı görülüyor. Dinlenen müziğin neler çağrıştırdığını anlamaya çalıştığımız yedinci soruya verilen yanıtlar içerisinde en çok %86,1 ile "duygular" seçeneği oylanmış. %6,1 ile "mesajlar, fikirler" ve diğer seçenekleri aynı orana sahipler. Müziğin dinlendiği ortamın algılanmasına yönelik sekizinci soruda üç müzik dinleyicisi içinde %50 ile "tek başıma" seçeneği birinci sırayı alıyor. "Arkadaşlarımla birlikte" yanıtını işaretleyenler %30,6 ile ikinci sırayı alırken bu seçeneğin en çok rock ve klasik müzik dinleyicileri tarafından oylanması dikkat çekici. "Farketmez" seçeneğini %16,1 ile sadece Türk müziği dinleyicileri oylamış.

Dokuzuncu soruya verilen yanıtlarda %53,3 ile "müziği orta düzey sesle dinlerim" seçeneği ilk sırayı alıyor. Bu seçeneği daha çok klasik ve Türk müziği katılımcılarının oyladığını görüyoruz. "Müziği yüksek sesle dinlerim" diyenler ise %45'lik oranla ikinci sırada bulunuyor. Ancak bu seçeneği oylayan Rock müziği dinleyicilerinin oranı, Klasik ve Türk müziği dinleyicilerine göre daha fazla. Üç müzik türü içerisinde müziği yüksek sesle dinleme tercihi en çok Rock müzik dinleyicileri tarafından oylanmış. Onuncu soruda tercih edilen türü değerlendirirken kararların nelere göre oluştuğu soruluyor. Verilen yanıtlarda ilk sırayı %45,6 ile "hem müzikal faktörler hem şarkı sözleri" seçeneği almış. En çok Rock ve Türk müziği dinleyicilerinin oyladığı bu seçenek iki tür müziğinde sözlü eserler içermesiyle ilişkilendirilebilir. İkinci sırayı %26,1 ile "geçmişten bugüne kadar elde ettiğim deneyim ve birikim" diyen katılımcılar alıyor. Deneyim ve birikim ilgili türü değerlendirirken üç müzik dinleyicisi içinde önemli görülüyor. Sevdiğim müziği "müzikal faktörlere göre değerlendiririm" diyenlerin oranı ise % 25. Bu seçenekte Klasik müzik dinleyicilerinin baskın olduğu görülüyor. Şarkı sözlerinden bağımsız olarak yapılan bu oylamanın sözsüz yani çalgısal müziğe gönderme yapabileceğini söyleyebiliriz.

Sevilen müzik türünde en çok etkilenilen müzikal faktörün anlaşılmasına çalışıldığı on birinci soruda ise ilk sırayı %47,8 ile "hepsi" seçeneği alıyor. Diğer alternatif yanıtlar içerisinde "müzik eserinin tınısı ya da sound'u" diyenler %15'lik bir orana sahip. Bu şıkta Rock ve Türk müziği dinleyicileri ağırlık kazanmış. Dikkate değer yanıtlar içerisinde üçüncü sırayı %9,4 ile "melodi" seçeneği alırken %8,3 ile "armoni" dördüncü sırada bulunuyor. Armoni yanıtı çoğunlukla Klasik müzik

dinleyicileri tarafından oylanmış. On ikinci soruda dinlenen müziğin sözlerinin yabancı olup olmaması %49,4 oran ile "önemli değil" olarak oylanmış. "Önemli ve Kısmen önemli" diyenlerin oranı ise birbirine oldukça yakın. Önemli diyenlerin çoğunluğunu Türk müziği dinleyicileri, önemli değil diyenlerin çoğunluğunu ise Klasik müzik dinleyicileri oluşturuyor. Son sorumuzda dinlenen müzik türünde varsa hangi vokal türün tercih edildiği anlaşılmasına çalışılıyor. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu %73,9 oran ile "farketmez" seçeneğini oylamış. İkinci sırada "erkek vokal" seçeneğinin belirgin bir farkla Rock müzik dinleyicileri tarafından oyladığı görülüyor. En düşük oran ise %8,3 ile "kadın vokal". Burada cinsiyete göre tercih belirgin olarak sadece bir kısım Rock müzik dinleyicisi tarafından tercih edilmiş.

Sonuç ve Değerlendirme

Kişilik testinden elde ettiğimiz sonuçlara göre Türk ve Klasik müzik dinleyicilerinin hemen hemen bütün faktörlerde benzer özellikler gösterdiği, buna karşın Rock müzik dinleyicilerinin özellikle belirli alt boyutlarda farklılaştığı görülüyor. Özdenetim temel faktörü ile bu faktörün alt boyutları olan düzenlilik, kurallara bağlılık ve sorumluluk Rock müzik dinleyicilerinin diğer iki müzik grubuyla arasında ortaya çıkan anlamlı farklılığı gösteriyor. Diğer boyutlarda gözlenen puan farkları da anlamlı bir bütün oluşturuyor ancak en net puan farkının özdenetim ve ilgili boyutlarında bulunması özellikle dikkat çekici.

Genel değerlendirmede erkeklerin kadınlara göre daha fazla Rock müziği; kadınlarınsa erkeklere göre daha fazla klasik müziği tercih etmesi, müzik türüne bağlı olarak tercihle cinsiyet arasındaki anlamlı ilişkiye işaret ediyor.

Anket sonuçlarına göre özellikle vurgulanacak değerlendirmelerden biri, tür tercihinde Rock müzik dinleyicilerinin en çok arkadaş çevrelerinden, Klasik ve Türk müziği dinleyicilerinin ise en çok aileden etkilendiklerini ifade etmesi. Rock müzik dinleyicilerinin türü dinlemeye başladığı yaş ortalaması 13,3. Bu değerlerin ergenlik çağında arkadaş çevresinden etkilenme ile anlamlı bir bütün oluşturduğu düşünülebilir.

Çalışmamızın bu konu ile ilgili sonradan gerçekleştirilecek araştırmalara örnek teşkil etmesini ümit etmekle birlikte, karşılaşılan bir takım sınırlılıklar hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Araştırmamızla ilgili söylenecek ilk şey katılımcı sayısının yeterli olmayışı gösterilebilir. Örneğin farklı kentlerde yapılacak benzer bir çalışmada katılımcı sayısının daha fazla olması daha sağlıklı bir değerlendirme imkanı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra amaca göre uygulanan anket içeriği çok daha ayrıntılı ve kapsamlı tutulabilir. Tabii ki burada katılımcıların çalışmaya ayıracakları zaman aralığı özellikle dikkatle alınmalıdır.

Kaynakça

- Alpert, J. (1982). The effect of disc jockey, peer, and music teacher approval of music on music selection and preference. *Journal of Research in Music Education*, 30, 173-186.

- Bartlett, D. L. (1973). Effect of repeated listenings on structural discrimination and affective response. *Journal of Research in Music Education*, 21, 302-317.
- Baumann, V. H. (1960). Teen-age music preferences. *Journal of Research in Music Education*, 8, 75-84.
- Brittin, R. V. (1991). The effect of overtly categorizing music on preference for popular music styles. *Journal of Research in Music Education*, 39, 143-151.
- Burger, M. J. (2006). Kişilik. *Kaknüs yayınları, Alemdar Ofset: İstanbul*.
- Chang, J. Y. (1999). Relationship between preference for music styles and musical experience. *Michigan State University*.
- Farnsworth, P. R. (1950). Musical Taste: Its measurement and cultural nature. *Stanford University Press*.
- Geringer, J. M. (1982). Verbal and operant music listening preferences in relationship to age and musical training. *Psychology of Music, Special Issue*, 47,50.
- Hargreaves, D. J., Comber, C. and Colley, A. (1995). Effects of age, gender, and training on musical preferences of British secondary school students. *Journal of Research in Music Education*, 43, 242-250.
- Juslin, P. N. and Laukka, P. (2004). *Journal of New Music Research*. Vol. 33, No.3, 217-238
- Ji-Hiyang, Ed.D. (2006). An exploratory study of children's musical experience: Visual representations of emotional responses to music. *Columbia University Teachers College*.
- Keston, M. J. and Pinto, I. M. (1955). Possible factors influencing musical preference. *Journal of Genetic Psychology*, 86, 101-113.
- LeBlanc, A., Colman, J., McCrary, J., Sherrill, C. and Malin, S. (1988). Tempo preferences of different age music listeners. *Journal of Research in Music Education*, 36, 156-168.
- LeBlanc, A., Sims, W. L., Siivola, C. and Obert, M. (1996). Music style preferences of different age music listeners. *Journal of Research in Music Education*, 44,49-59.
- Lyncher, J. A. (2000). A comparison of the musical preferences of undergraduate non-musicians and baby boomers. *Missouri Journal of Research in Music Education*, 37, 19-36.
- Peery, J. C. and Peery, I. W. (1986). Effects of exposure to classical music on the musical preferences of preschool children. *Journal of Research in Music Education*, 34, 24-33.
- Prince, W. F. (1972). A paradigm for research in music listening. *Journal of Research in Music Education*, 20, 445-455.
- Rodriguez, J. P. and Blanco, V. F. (2000). Are popular and classical music listeners the same people. *Journal of Cultural Economics*, 24, 147-164.
- Schuckert, R. F. and McDonald, R. L. (1968). An attempt to modify the musical preferences of pre-school children. *Journal of Research in Music Education*, 16, 39-44.
- Sims, W. (1987). Effect of tempo on music preference of preschool through fourth-grade children. *The University of Alabama Press*.
- Somer, O., Korkmaz, M. ve Tatar, A. (2004). Kuramdan Uygulamaya Beş Faktör Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Envanteri. *Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir*
- Smith, T. W. (1994). Generational differences in musical preferences. *Popular Music and Society*, 18(2), 43-59.
- Ziv, N. and Goshen, M. (2006). The effect of 'sad' and 'happy' background music on the interpretation of a story in 5 to 6-year-old children. *Journal of Research in Music Education*, 23, 303-314.
- Wapnick, J. (1976). A review of research on attitude and preference. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 48, 1-20.
- Webster, P. R. and Hamilton, R. A. (1981/1982). Effects of peer influence rhythmic quality, and violin timbre on the musical preferences of fourth, fifth and sixth grade children. *Contributions to Music Education*.
- www.humdrum.org/what_is_music_cognition.html

Başvuru Tarihi: 23 Eylül 2009

Düzeltilme Teslim tarihi: 15 Aralık 2009

Kabul Tarihi: 17 Aralık 2009